

บทที่ 2

สาธารณรัฐโรมัน

เมื่อประมาณ 509 ปี/507 ปี ก.ค.ศ. นักรบชนชั้นสูงโรมันได้ล้มล้างระบอบราชาธิปไตย จัดตั้งสถาบันการเมืองการปกครองที่สมบูรณ์กว่าเดิมมาก ทำให้รัฐใหม่กลายเป็นนครรัฐ (City-state) แบบสาธารณรัฐ (Republic) คำ Republic นี้ คือคำ respublica ในภาษาละติน ตรงกับคำอังกฤษว่า Commonwealth ซึ่งมีหลายความหมาย ในที่นี้ Commonwealth ตามบริบทดังกล่าวน่าจะหมายถึง รัฐที่ปกครองตนเองเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นส่วนรวม สาธารณรัฐเป็นรูปแบบการปกครองของรัฐโรมัน (Roman state) มีอายุยืนนานถึง 400 ปี (509/507 ปี ก.ค.ศ. – 27 ปี ก.ค.ศ.)

สาธารณรัฐคือรูปแบบหนึ่งของระบอบการปกครองโดยหมู่คณะ (Oligarchic Rule) หมู่คณะนั้นคือ นักรบเจ้าที่ดินผู้เป็นชนชั้นสูง (Landed aristocrats, Patricians) ผู้ล้มล้างระบอบราชาธิปไตยอิทรัสกัน ซึ่งเป็นระบอบการปกครองโดยบุคคลเพียง 1 คน คือ กษัตริย์ อำนาจการปกครองได้ถูกถ่ายโอนจากบุคคลเพียง 1 คนมาสู่หมู่คณะคือ นักรบชนชั้นสูง

ความเป็นรัฐของนครโรมมิได้แตกต่างจากนครรัฐกรีกมากแต่อย่างใด โดยเนื้อแท้แล้ว นครโรมได้พัฒนาเป็นนครรัฐภายใต้อิทธิพลอารยธรรมกรีก ความยิ่งใหญ่ของนครโรมได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อโรมเป็นนครรัฐอิสระแบบสาธารณรัฐ ควบคุมพื้นที่การปกครองจากเทือกเขาแอเพนไนน์ไปจดชายฝั่งทะเล

ประวัติศาสตร์โรมันสมัยสาธารณรัฐเป็นประวัติศาสตร์ที่ขาดความสืบทอดเนื่องเพราะไร้หลักฐานจดบันทึกต่อเนื่องที่มีอายุเก่าแก่ เท่าที่มี ล้วนเป็นหลักฐานจดบันทึกในปลายศตวรรษที่ 3 ก.ค.ศ. เรื่องราวที่ชนอิทรัสกันจดบันทึกไว้ก็ดี เรื่องตำนานนิทานปรัมปราที่ดี ได้อันตรธานไปอย่างไร้ร่องรอยใด ๆ ให้สืบค้นแล้ว การศึกษากำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ในอิตาลีจึงเป็นเรื่องที่ยากลำบากยิ่ง

ย่อมเป็นที่เข้าใจกันว่า ภาคกลางของอิตาลีแทบจะไร้นครอย่างแท้จริงมาจนถึงปลายศตวรรษที่ 3 ก.ค.ศ. ทุกหนแห่งมีแต่ที่นาโรงเรือน (Farmsteads) และหมู่บ้านกระจายอยู่ทั่วไปไม่ห่างไกลจากเขาที่สูงที่มั่นที่มีระบบป้องกันที่ตั้ง (A fortified hill-top) ประชากรส่วนใหญ่

HI 353

271

HI 353

271

ศตวรรษที่ 3 ก.ค.ศ. ทุกหนแห่งมีแต่ที่นาโรงเรือน (Farmsteads) และหมู่บ้านกระจายอยู่ทั่วไปไม่ห่างไกลจากเขาที่สูงที่มั่นที่มีระบบป้องกันที่ตั้ง (A fortified hill-top) ประชากรส่วนใหญ่

เป็นชาวไร่ชาวนาผู้หาญกล้าแนวแน่ สังกมรวมกันเป็นหมู่เหล่าโดยมีการแบ่งชนชั้นอันเป็นลักษณะที่ไม่มีปรากฏในโลกตะวันออกเฮลเลนีสติก กองทัพโรมันในสมัยบุรพกาลเป็นกองกำลังกึ่งทหาร (Militia) เกณฑ์จากชาวไร่ชาวนา กองทัพประเภทนี้ได้ทำให้แม่ทัพโรมันเหนือกว่าอริราชศัตรูอย่างง่ายดาย

นอกจากความได้เปรียบในด้านประชากรแล้ว นครโรมยังมีฐานเศรษฐกิจสำหรับการสร้างรัฐให้เป็นใหญ่ด้วย โรมมีอาชีพหลักคือ การเพาะปลูก พืชหลักคือ ข้าว การเกษตรไม่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผลนักเพราะดินไม่ดี ชาวโรมันจึงมีแนวโน้มที่จะนิยมปลูกองุ่นและมะกอกที่เหมาะสมกับสภาพดินได้ดีกว่า แต่การปลูกพืชประเภทดังกล่าวต้องอาศัยการค้าขาย ต้องแปรเปลี่ยนจากการเกษตรไปสู่การค้า กล่าวคือ ชาวโรมันต้องขายองุ่นและมะกอกเพื่อซื้อหาสินค้าประเภทอาหาร ชีวิตจะต้องพึ่งพาดตลาดเป็นพื้นฐาน อย่งไรก็ตาม การปลูกมะกอกและองุ่นจะต้องใช้เวลา 5 ปีจึงจะเก็บเกี่ยวดอกผลได้ และต้องอาศัยทุนอย่างแท้จริงเมื่อชาวนาปลูกองุ่นและมะกอก จึงมักมีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่สามารถแข่งกับเจ้าที่ดินผู้มีทุนอุดมและมีโอกาสเข้าถึงตลาดได้มากกว่าชาวนา

การเกษตรเพื่อการค้าได้กำหนดให้ชาวโรมันต้องใส่ใจในการค้าขายโดยเฉพาะการค้าข้าว สินค้าฟุ่มเฟือยของศิลปินและช่างฝีมือมีบทบาทสำคัญในการสร้างท่วงทีวิถีชีวิต (Lifestyle) ของชนชั้นสูง เมื่อการค้ามีความสำคัญ รัฐบาลย่อมจัดระเบียบการค้าสินค้าและบริการที่สำคัญและจำเป็น เช่น ธัญพืช สงครามบางครั้งก็เกิดขึ้นโดยเหตุจำเป็นต้องช่วงชิงพื้นที่การเกษตรดังกล่าว เช่น โรมต้องแผ่ขยายอำนาจอาณาเขตเข้าครอบครองเกาะซิซิลีและทวีปแอฟริกาเหนือ เพื่อครอบครองพื้นที่เพาะปลูกข้าว รัฐโรมต้องกำกับดูแลและส่งเสริมการค้า เศรษฐกิจโรมันจึงมิได้ถือว่าการเกษตรสำคัญเท่านั้น หากแต่ยังเห็นว่า การค้าก็จำเป็นและสำคัญยิ่งด้วย โครงการสร้างการสาธารณูปโภคสาธารณูปการเอง แม้จะมีจุดประสงค์ใด ก็ย่อมเอื้อประโยชน์อันนอกรีตแก่การพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรและการค้า โครงการก่อสร้างจึงถือเป็นเครื่องพัฒนาเศรษฐกิจโรมันด้วย ไม่ว่าจะเป็นโครงการสร้างระบบเครือข่ายถนน หรือสะพาน ทำให้มีความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ สินค้าและบริการหมุนเวียนไปทั่ว โครงการก่อสร้างทำให้เกิดการลงทุน มีการจัดการงานและระบบงาน ผู้คนทุกหมู่เหล่าย่อมได้รับอานิสงส์โดยถ้วนทั่ว

จากการเกษตร การค้าและการมีงานทำ ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คือ กินดี อยู่ดี มีสุข

อย่างไรก็ตาม ในต้นสมัยสาธารณรัฐนั้น แรงงานสำคัญของแวดวงเศรษฐกิจคือ แรงงานทาส ทาสทำงานในครัวเรือน ในบ้าน ในการก่อสร้างสารพัด ในเหมืองแร่และตามไร่นา เจ้าที่ดินนิยมใช้ทั้งแรงงานทาส เคียงคู่กันไปกับแรงงานรับจ้างและชาวไร่ชาวนาผู้เช่าที่ดินของตน แรงงานทาสมีบทบาทสำคัญมากขึ้นตามกาลเวลา หากที่ชาวนาเสรีจะแข่งได้ทัดเทียม

การเมืองการปกครองในต้นสมัยสาธารณรัฐ

การเมืองการปกครองของนครโรมพัฒนาไปตามแบบอย่างของการเมืองของภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน คือ การเมืองแบบนครรัฐ (City-state) นครมีการปกครองตนเองเป็นรัฐอิสระ โดยทั่วไปแล้ว นครรัฐย่อมปกครองครอบคลุมอาณาบริเวณดินแดนโดยรอบไกลออกไปหลายร้อยไมล์ เป็นเหตุให้ประชาชนมีความใส่ใจในการเมืองมาก “ชีวิตดี” (“Good life”) ของชาวโรมันมีความหมายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการเมืองไว้ด้วย ชาวโรมันนิยมถกเถียงเรื่องกิจการงานเมืองมาก ในนครโรม เปรียบเช่นนครรัฐทั่วไปร่วมสมัย พลเมือง (Citizens) รู้สึกว่า นครรัฐเป็นของตน และรู้สึกได้คือว่า พลเมืองมีสิทธิและมีพันธกรณีต่อกัน ถ้าปราศจากสิทธิและพันธกรณีแล้ว การปกครองก็แทบจะไร้ความหมาย และเกือบจะดำรงคงอยู่ไม่รอดเลยทีเดียว การเมืองของนครรัฐโดยเนื้อแท้แล้วคือการเมืองท้องถิ่น เฉพาะถิ่น คือ นครรัฐเท่านั้น พลเมืองสนใจการเมืองมาก กระตือรือร้นแข่งขันกันมากในการแสดงบทบาทร่วมในการเมือง (Active citizens) การที่พลเมืองใส่ใจการเมืองและเข้าร่วมการเมือง ถือได้ว่าเป็นลักษณะโดดเด่นของวัฒนธรรมของภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

ในต้นสมัยสาธารณรัฐ พลเมืองเสรีคือชาวนา เป็นประชากรส่วนใหญ่ของสาธารณรัฐ ชาวนาได้ถูกจัดรวมกลุ่มโดยนิตินัยให้มีลักษณะสลับซับซ้อนตามที่ได้รับอิทธิพลแบบอย่างของอีทรัสคัน แต่การจัดกลุ่มแสดงความแตกต่างเพื่อกำหนดสิทธิทางการเมืองคือ สิทธิออกเสียงเลือกตั้งนั้น ไม่มีความหมายแสดงความแตกต่างทางเศรษฐกิจคือ ความยากคิมิจน ที่ดินและสังคมยังคงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในวิถีทางแห่งความเปลี่ยนแปลงของที่ดินและ

สังคมตลอดยุคสมัยสาธารณรัฐ โดยมีประชากรในชนบทเป็นพื้นฐานหลัก การทหารโรมันตั้งแต่แรกเริ่มเองก็มีรากฐานอยู่ที่การเกณฑ์ชาวนาผู้เป็นพลเมือง กองทัพโรมันคือกองทัพพลเมืองเกณฑ์ (Conscript citizen army)

การเกณฑ์ทหารใช้ทรัพย์สินเป็นเกณฑ์วัด พลเมืองชายผู้ใดมีทรัพย์สิน ผู้นั้นถูกเกณฑ์ นครรัฐโรมจัดขบวนการระบบฟาลแลนซ์ แต่ไม่ประกอบกำลังขนาดใหญ่เกินไปเพื่อเคลื่อนกำลังได้อย่างคล่องแคล่ว กองทัพโรมันประกอบกำลังเป็นกองพล (Division) เรียกว่า ลีเจียน (Legion) ในความหมายเป็นกองพล กองพลทหารราบโรมันพัฒนาขึ้นมาจากกองกำลังกึ่งทหารที่เป็นกองกำลังพลเมือง กองพลโรมันต้องจัดหายุทธโศปกรณ์เอง 1 กองพลประกอบด้วยหน่วยกำลังรบประมาณ 3,600-5,000 คน โดยจัดแบ่งเป็น 10 กลุ่ม (Cohorts เทียบเท่ากับพัน — สันนิษฐาน) 1 กลุ่มหรือกองพันประกอบด้วยกองร้อย (Centuries) 6 กองร้อยเป็นหน่วยยุทธวิธี (Tactical unit) นอกจากกองพลแล้ว โรมยังจัดกองกำลังทหารม้าและกองกำลังช่วยรบ (Auxiliaries) ทหารม้ามีหน้าที่ประจำที่ต้นแถวปลายแถวของทหารราบที่เดินเรียงหน้ากระดานตามแบบการจัดขบวนรบแบบฟาลแลนซ์ ทหารราบมีอาวุธประจำกายเป็นหอกเล่มยาวมาก

อาจจะกล่าวได้ว่า พลเมืองชายสนใจการเมือง เข้าร่วมการเมืองอย่างตระหนักถึงความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้นก็เพราะพลเมืองชายผู้มีทรัพย์สินมีหน้าที่เป็นทหาร

ตามประเพณีการเมืองโรมัน บิดาของครอบครัวและชนชั้นเจ้าที่ดินมีหน้าที่ตัดสินใจพิพาท สังคมโรมันดั้งเดิมก่อน 509 ปี/507 ปี ก.ศ. ได้จัดตั้งสถาบันการเมืองคล้ายสถาบันการเมืองกรีก กษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุด โดยมีสภาเจเนตของชนชั้นสูงและสมัชชาหมู่บ้าน (Comitia curiata) ถ่วงดุลและตรวจสอบพระราชอำนาจ เมื่อปลายสมัยอีทรัสคันปกครองนครโรม กษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งตลอดชีพ เป็นใหญ่ทั้งทางโลกและทางธรรม

บรรดาชนชั้นสูง (Patrician) ได้ล้มล้างระบอบราชาธิปไตย เมื่อ 509 ปี/507 ปี ก.ศ. และตั้งต้นเป็นใหญ่ปกครองนครโรม การปกครองแบบใหม่คือการปกครองโดยหมู่คณะ นครรัฐเป็นแบบสาธารณรัฐ ชนชั้นสูงครอบงำประชาชนทั้งนครซึ่งถูกนับเนื่องว่าเป็นสามัญชน (Plebeians) ชนชั้นสามัญชนเป็นลูกไก่อยู่ในกำมือของชนชั้นสูง ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ และไม่สามารถพึ่งพาผู้ใดหมู่คณะใดได้อีก ในระบอบราชาธิปไตยเดิม กษัตริย์ทรงถือหลักการ

ว่า ต้องทรงพิทักษ์คุ้มครองสามัญชนและทรงเป็นผู้แทนสามัญชนในการตั้งพิธีเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดิน เมื่อไรกษัตริย์เสียแล้ว สามัญชนขาดผู้พิทักษ์และผู้จัดตั้งพิธีทางศาสนา สามัญชนขาดที่พึ่งทั้งทางกายและทางใจ ในระบอบสาธารณรัฐ การเมืองได้พัฒนาไปโดยชนชั้นสูงมีอำนาจครอบงำโคเคน

เมื่อ 509 ปี/507 ปี ก.ค.ศ. การเมืองภายในนครโรมได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อมิให้ระบอบเก่าหวนคืนกลับมาอีก ทฤษฎีการเมืองแม่บท (Constitutional theory) แสดงออกเด่นชัดในคำขวัญย่อว่า “SPQR” แปลว่า สภาซันเนตโรมันและประชาชน (the Roman Senate and People) ระบอบการปกครองมีลักษณะประชาธิปไตยมากกว่าระบอบเก่า เพราะอำนาจธิปไตยเป็นของชนหมู่มาก ผู้ใช้อำนาจคือ หม่อมคณะ มิใช่กษัตริย์แต่พระองค์เดียว ในระบอบใหม่สาธารณรัฐ ผู้ปกครองสูงสุดมี 2 คน เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองสูงสุด (Supreme magistrates) เรียกว่ากงสุล (Consul) กงสุลเป็นตำแหน่งคู่เพื่อตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจกันเอง กงสุลเป็นตำแหน่งพลเรือนมิใช่ตำแหน่งทหาร มาจากการเลือกตั้ง มีวาระ 1 ปี

ผู้ที่จะเป็นกงสุลต้องเป็นอดีตเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ คือ ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับมาแล้วว่ามีประสบการณ์สูง เคยเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ อย่างน้อยต้องเคยเป็นแม่ทัพ (Praetors, army leader) และเจ้าหน้าที่การเงิน (Quaestors) ในระยะแรก กงสุลเองก็เป็นตำแหน่งที่เรียกกันว่า แม่ทัพมาก่อน

สมัชชาทหารกองร้อย (Comitia Centuriata) มีหน้าที่เลือกตั้งตำแหน่งกงสุลทุกปี สมัชชาหมู่บ้าน (Comitia Curiata) มีหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทอำนาจสูงสุด (Imperium) แก่กงสุล กงสุลมีหน้าที่ปกครองทั่วไป ที่สำคัญได้แก่ การพิพากษาคดีความสำคัญโดยมีอำนาจประหารชีวิต การบังคับบัญชากองทัพเพื่อความมั่นคงปลอดภัยทั้งภายในและภายนอกนครรัฐโรม ในกรณีที่เกิดเหตุวิกฤติ สภาซันเนตต้องออกคำสั่งให้กงสุลแต่งตั้งจอมบงการ (Dictator) 1 คนให้มีอำนาจสูงสุดได้ไม่เกิน 6 เดือน

ระบอบใหม่ที่มีผู้มีอำนาจสูงสุด 2 คน และการเตรียมการล่วงหน้าให้มีจอมบงการได้นั้น สะท้อนให้เห็นว่า โดยเนื้อแท้แล้ว ความนิยมการใช้อำนาจโดยหม่อมคณะ หรือโดยกงสุล 2 คน ก็ยังอาจจะไม่สามารถทำให้การเมืองราบรื่นมีประสิทธิภาพในยามวิกฤติ จำเป็นต้องมีผู้ใช้อำนาจสูงสุดเพียง 1 คน ชาวโรมันโดยเนื้อแท้จึงยังคงเชื่อว่า การใช้อำนาจสูงสุดโดยคน

เพียง 1 คน จะได้ประสิทธิภาพประสิทธิผลในยามวิกฤตดีกว่าการใช้อำนาจโดยคน 2 คน ทั้งนี้ จอมบงการไม่สามารถจะใช้อำนาจสูงสุดจนถึงขนาดตั้งตนเป็นกษัตริย์ได้ เพราะชาวโรมันได้ปิดหนทางสู่ระบอบเก่าด้วยการกำหนดให้ใช้อำนาจสูงสุดได้ไม่เกิน 6 เดือน ระบอบสาธารณรัฐโดยมีตำแหน่งกงสุลคู่และมีจอมบงการเฉพาะกาล ถือเป็นนวัตกรรมความคิดริเริ่มของชาวโรมันโดยแท้ทีเดียว

1. เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง

ในประวัติศาสตร์โรมัน จะเห็นได้ว่า ชาวโรมันเต็มใจที่จะพัฒนาระบบราชการ โดยเพิ่มตำแหน่ง เพิ่มอำนาจหน้าที่ ค่อย ๆ แยกอำนาจหน้าที่ออกจากตำแหน่งกงสุล จนอาจดูเหมือนว่าเป็นเจตนาที่จะช่วงชิงอำนาจหน้าที่หลายด้านจากกงสุลเพื่อมิให้กงสุลมีอำนาจมากเกินไป ตำแหน่งที่ถูกแยกออกจากกงสุลคือ ตำแหน่งผู้พิพากษา (Praetors) มีอำนาจรองจากกงสุล¹ และตำแหน่งนายทะเบียนสำมะโนครัว (Censors) มีหน้าที่สำรวจสำมะโนครัวพลเมืองทุก ๆ 5 ปี สำรวจปริมาณทรัพย์สินเพื่อประเมินสำหรับการเก็บภาษี และปรับปรุงทศวดมณฑ์กาลาใหม่เพื่อสวัสดิการเสริญเทวดา การสำรวจสำมะโนครัวมีกระบวนการสลับซับซ้อน สอดคล้องกับบทบาทของประชาชน ประชากรถูกกำหนดให้มีบทบาทในชุมชน 3 ด้านคือการเป็นทหาร เสียภาษีและออกเสียงเลือกตั้งคณะผู้ปกครอง

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. แม่ทัพและผู้พิพากษา (Praetor) มีอำนาจสูงสุดพิพากษาคดีและป้องกันนคร เมื่อไม่มีกงสุล ทำหน้าที่เป็นรองกงสุล
2. เจ้าหน้าที่การเงินพิเศษ (Quaestors) มีประมาณ 20 คน เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้เป็นสมาชิกสภาซีเนตโดยตำแหน่งด้วย

¹ เดิมที Praetor เป็นตำแหน่งผู้นำทหาร (Military leader) ต่อมา ราชการพลเรือนหิบบิมชื่อไปใช้เรียกผู้พิพากษา ซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือน ตำแหน่ง Praetor ต่อมากลายเป็นรองกงสุลผู้มีอำนาจตุลาการ

3. นายทะเบียนสำมนครวั มีหน้าที่กำหนดปริมาณภาษีและแต่งตั้งสมาชิกสภาซีเนต เมื่อตำแหน่งว่างลง นายทะเบียนมีอำนาจหน้าที่เจรจาต่อรองโครงการก่อสร้างการสาธารณะ ขนาดใหญ่

4. ตำแหน่งทหารมากมาย

2. องค์กรผู้แทน

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองส่วนมาจากการเลือกตั้ง มีวาระ 1 ปี กงสุลปกครองนครรัฐโรมร่วมกับองค์กรผู้แทนชนชั้นที่มีอยู่แต่เดิมคือ สภาซีเนต สมาชิกทหารกองร้อยและสมาชิกหมู่บ้าน สมาชิกเหล่านั้น (Assemblies) มีวิธีการออกเสียงลงมติเหมือนเดิมคือ 1 เสียง 1 กลุ่ม มติของสมาชิกเป็นมติส่วนใหญ่ของกลุ่มหลายกลุ่ม (A majority of the groups)

สภาซีเนต ในต้นสมัยสาธารณรัฐ มีสมาชิกประมาณ 300 คน เป็นอดีตเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ผู้ทรงอำนาจยิ่งมาก่อน สภาซีเนตเป็นองค์กรนิติบัญญัติที่สำคัญยิ่ง ถือได้ว่าเป็นองค์กรของชนชั้นสูง (An aristocratic body) แม้ต่อมาในปลายสมัยสาธารณรัฐจะมีสมาชิกเป็นสามัญชนด้วยก็ตาม สภาซีเนตเป็นองค์กรสำคัญที่มีหน้าที่เลือกตั้งกงสุล

สถาบันการปกครองทุกระดับของระบอบสาธารณรัฐมีบุคคลหลายคนหลายกลุ่ม เข้าร่วมการใช้อำนาจ บุคคลที่ดี หมู่คณะก็ดีล้วนมาจากการเลือกตั้งและมีวาระแน่นอนในการดำรงตำแหน่ง การใช้อำนาจเช่นนั้นเป็นการร่วมกันใช้อำนาจและร่วมกันกำหนดวินิจฉัยการอันสำคัญของบ้านเมือง การปกครองทุกระดับมีการปรึกษาหารือกันก่อนลงมติ เพื่อป้องกันมิให้ใช้อำนาจผูกขาดในทุกระดับ การปกครองโดยหมู่คณะแบบสาธารณรัฐ (Oligarchic republics) เช่นนั้นปรากฏทั่วไปโดยเฉพาะในดินแดนเอตรุเรีย แบบของนครรัฐโรมมิได้เป็นแบบพิเศษเฉพาะแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงว่า เป็นแบบที่เด่นขึ้นมาเพราะโรมสถาปนารูปแบบการปกครองใหม่ในจังหวะระยะเวลาที่ชาวอิทรัสคันตกต่ำ เปิดโอกาสให้ชาวโรมันทะยานขึ้นสู่อำนาจแทน

ระบอบใหม่เป็นของชนชั้นสูง สามัญชนยังคงถูกกีดกันมิให้มีสิทธิมีเสียงร่วมในการเมืองอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นเจ้าที่ดิน ช่างศิลป์หรือชาวไร่ชาวนา ชนชั้นสูงคืออภิสิทธิ์ชน มีผู้มาพึ่งพาอาศัย (Clients) และรับใช้ อภิสิทธิ์ชนสามารถผูกขาดตำแหน่งสำคัญทั้งทางโลกและทางธรรม ในสมัยสาธารณรัฐ ชนชั้นสูงเป็นสมาชิกสภาซีเนตชั่วลูกชั่วหลาน นาย

ทะเบียนตำโนครว์เองก็**แต่งตั้ง**สมาชิกสภาซีเนตใหม่ในตำแหน่งที่ว่างลง โดยวิธีการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจากบรรดาอดีตเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ เป็นการค้าประกันให้อภิสัทชนเท่านั้นที่ทรงอำนาจอิทธิพลครอบงำสภาซีเนตตลอด ตำแหน่งนักบวชผู้ตั้งพิธีก็เป็นตำแหน่งตลอดชีพผูกขาดไว้ในแวดวงชนชั้นสูง เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่ประสบความสำเร็จในชีวิตสามารถไต่เต้าขึ้นสู่ตำแหน่งกงสุล

ตั้งแต่ 509 ปี / 507 ปี ก.ค.ศ. นครโรมได้ถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยจากกษัตริย์ให้แก่กลุ่มตระกูลเก่าแก่ของชนชั้นสูง อภิสัทชนชั้นนี้ได้ผูกขาดอำนาจทางโลกและทางธรรมไว้เป็นเวลา 400 ปี ระบอบสาธารณรัฐโดยเนื้อแท้แล้วจึงเป็นระบอบของนักรบเจ้าที่ดินชนชั้นสูง (A landed aristocracy) แม้จะมีการร่วมกันใช้อำนาจรัฐ แต่ก็เป็นการร่วมกันใช้อำนาจโดย**ชนชั้นเดียว**ที่เป็นชนกลุ่มเล็ก ในสังคมโรมัน ประชาธิปไตยโรมันยังมีขอบเขตจำกัดอยู่ในแวดวงชนชั้นสูง ชนชั้นสูงคือกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มเล็ก (Elite) ของนครโรม

โรมกับการรวมอิตาลี

นครโรมได้ชื่อว่าเป็นนครรัฐที่ทรงประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งในการรวมอิตาลี จนเป็นที่ขึ้นชื่อลือชา เป็นที่ยกย่องนับถือมาก นครโรมรวมอิตาลีโดยวิธีใด? การรบมิได้ทำให้เกิดการรวมอิตาลีได้ ถ้าปราศจากนโยบายอื่นที่นครโรมได้ดำเนินการอย่างชาญฉลาดประสานเป็นหนึ่งกับการพิชิตดินแดน

ระหว่าง 334 ปี – 264 ปี ก.ค.ศ. โรมค่อย ๆ แผ่ขยายอำนาจอาณาเขตออกไปควบคุมอิตาลีโดยการใช้ยุทธวิธีเข้าพิชิตดินแดน การบริหารจัดการดินแดนที่พิชิต การปกครองนิคม และชุมชน การจัดระบบพันธมิตร การให้สถานภาพพลเมือง และโดยการใช้วัฒนธรรมโรมัน เป็นสื่อกลืนวัฒนธรรมของกลุ่มชนหลากหลายในอิตาลี

1. การพิชิตดินแดน : ยุทธวิธี

โดยลักษณะที่ตั้งแล้ว นครโรมตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างศูนย์อำนาจกรีกกับอิทรัสกัน คู่แข่งอื่นที่สำคัญคือ บรรดาชนท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ชนแซมไนต์ (Samnite) ในคาบสมุทรอิตาลีสมัยนั้น ชนกลุ่มต่าง ๆ รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ แบบสันนิบาตกรีก มีทั้งที่

เป็นสหพันธ์แบบแคนตัน (Canton, ดินแดนที่ถูกแบ่งแยกเป็นพื้นที่การเมือง) และแบบเขต (Tribal) อำนาจอธิปไตยแต่ละแห่งไม่เคยถูกกำหนดเป็นอำนาจอธิปไตยท้องถิ่นในดินแดนที่กำหนดพื้นที่และสถาบันเป็นหน่วยแน่นอน อำนาจอธิปไตยทุกหนแห่งจึงกระจายไปในแวดวงของวงศาความยุติธรรม ดินแดนของสหพันธ์และแวดวงชมรมกลุ่มของทหารและศาสนา มียกเว้นแห่งเดียวคือ บรรดานครกรีกในอิตาลีได้ ลักษณะการเมืองดังกล่าวยอมทำให้นครโรมสามารถรวมอิตาลีเข้าด้วยกันเป็นเครือข่ายพันธมิตรได้อย่างง่ายดาย

ในขั้นต้น การถู้อเอกราชจากกลุ่มอีทรัสคันและการสถาปนาสาธารณรัฐได้ทำให้นครโรมมีอำนาจเสื่อมถอยลง นครโรมต้องต่อสู้กับพวกอีทรัสคันเพื่อความอยู่รอดและเพียรพยายามที่จะเข้าครอบงำดินแดนละติอุม (Latium) อีกครั้ง ใน 150 ปีแรกของสมัยสาธารณรัฐ นครโรมพยายามที่จะตั้งตนเป็นใหญ่เหนือเหล่าชุมชนละติน รบรุกรับพวกอีทรัสคันทางเหนือและพวกวอลเซีย (Volscian) ทางใต้ ชาวโรมันได้รวมอิตาลีได้ทั้งหมดโดยการพิชิตชนต่อไปนี้

1. การพิชิตชาวอีทรัสคัน ตั้งแต่ 396 ปี ก.ค.ศ. กองทัพโรมพิชิตบรรดานครอีทรัสคันโดยเฉพาะนครเวียอี (Veii) ถูกทำลายราบเมื่อ 310 ปี ก.ค.ศ. ดินแดนเอเตรูเรียตกเป็นของโรม ต่อมา 286 ปี ก.ค.ศ. โรมพิชิตชนอีทรัสคันและอีก 100 ปี ก.ค.ศ. บรรดานครอีทรัสคันในอิตาลีได้กลายเป็นมณฑลของโรม

2. ชาวละติน กองทัพโรมันพิชิตชนละตินในสงคราม ณ ทะเลสาปเรจิลุส (Regillus) เมื่อ 496 ปี ก.ค.ศ. ชาวละตินต้องยอมทำสนธิสัญญากับโรม ต่อมาเมื่อ 338 ปี ก.ค.ศ. ชุมชนและนิคมละตินทั้งหมดสยบอยู่แทบเท้าชาวโรมัน

3. การพิชิตชาวแซมไนต์ซึ่งเป็นชนพื้นเมือง ระหว่าง 343 ปี – 290 ปี ก.ค.ศ. ชาวโรมันได้กระทำศึกสงครามหลายครั้งกับชาวแซมไนต์ในอิตาลีภาคกลาง การพิชิตชาวแซมไนต์ถือว่าการโหมโรงสำหรับชาวโรมันที่จะตั้งตนเป็นใหญ่ในอิตาลี

4. การพิชิตชาวกรีกในอิตาลีได้ ระหว่าง 295 ปี – 272 ปี ก.ค.ศ. ชาวโรมันได้รบรุกรับไล่ชาวกรีกออกจากภาคใต้ ชาวกรีกพ่ายแพ้แก่ชาวโรมันครั้งใหญ่ในศึกระหว่าง 280 ปี – 275 ปี ก.ค.ศ. แม้พระเจ้าปีร์รุส (Pyrrhus, ประมาณเมื่อ 305 ปี – 272 ปี ก.ค.ศ.) แห่งอาณาจักรเอปिरุส (Epirus, อาณาจักรบนชายฝั่งตะวันออกของทะเลไอโอเนียน) จะเสด็จยกทัพมาช่วยก็

ตาม แม้แต่บรรดานครกรีกในเกาะซาร์ดิเนีย (Sardinia) และคอร์ซิกา (Corsica) ก็ตกเป็นของชาวโรมันด้วยผลของสงครามปุนิก (Punic Wars) ระหว่างชาวโรมันกับชาวคาร์เธจ

เมื่อถึง 265 ปี ก.ค.ศ. ท้าวทั้งอิตาลีตั้งแต่ใต้เทือกเขาแอลป์ในสัลงมาล้วนยอมรับการนำของชาวโรมัน มีแห่งเดียวที่ยังยืนหยัดอยู่ได้คือ ลุ่มแม่น้ำโป (Po Valley) ที่เรียกว่า ดินแดนซิสัลไพน์ กอท (Cisalpine Gaul) ระหว่าง 509 ปี/507 ปี-264 ปี ก.ค.ศ. ชาวโรมันได้รวบรวมรัฐเล็กรัฐน้อยเป็นรัฐโรมันได้สำเร็จ

2. การบริหารจัดการดินแดน

โรมได้บริหารจัดการดินแดนที่พิชิตโดยวิธีการต่อไปนี้

1. การแจกจ่ายที่ดินแก่ผู้ตั้งถิ่นฐานโดยมิได้รวมกันเป็นกลุ่ม ที่ดินประเภทนี้ถือเป็นดินแดนแยกต่างหาก เช่น การแจกจ่ายที่ดินของนครเวอี (Veii, ของอิทรัสกัน) ให้แก่คนยากไร้ชาวโรมัน การแจกที่ดินที่พิชิตแก่สามัญชนผู้ยากไร้ยอมทำให้โรมมีชวานาเป็นทหารเป็นกองกำลังสำรอง

ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 4 ก.ค.ศ. โรมได้ดำเนินกระบวนการวัดและกำหนดเขตแดนดินแดนที่พิชิตได้มาโดยใช้หลักนับเป็นหลัก 100 (Centurio process) โดยการใช้เครือข่ายเส้นทางคมนาคมคือ ถนน ถู คลองเป็นเส้นเขตแดน แบ่งที่ดินเป็นส่วน ๆ (Strips) แต่ละพื้นที่ดินมีความกว้าง 35.5 เมตร ยาว 10 เมตร เส้นแนวของการแบ่งเขตนั้นเรียกว่า decumani เส้นไขว้ทแยงมุมเรียกว่า Kardines เมื่อถึงเวลาอันสมควร ก็จะมีการกำหนดที่ดินแบ่งเป็นส่วน ๆ เป็นตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้าเต็ม โดยปกติ ที่ดินจะมีพื้นที่ 1 ตารางเมตร มีความกว้างยาว 20 x 20 อักตุส (Actus, 1 อักตุส = 35.5 เมตร) เมื่อพื้นที่มีตารางไขว้ไปมา จะมีผลออกมาเป็น 200 Jugera หรือผลออกมาเป็น 1 เซนตูเรีย (Centuria, หนึ่งร้อย) ภายในแต่ละพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัส ระบบวัดและกำหนดปริมาณที่ดินใช้หลักร้อยนี้

2. การจัดตั้งนิคม (Coloniae, colony) และชุมชน (Communities) นิคมมี 2 ประเภทคือ

2.1 นิคมละติน โรมได้จัดตั้งนิคมใหม่หลายแห่งโดยกำหนดให้สถานภาพเป็นนครละติน

2.2 นิคมโรมัน นครโรมได้จัดตั้งนิคมมากมาย แต่นิคมมีขนาดเล็กกว่านิคมละติน นิคมโรมันปรากฏชัดแจ้งตั้งแต่ภายหลัง 338 ปี ก.ค.ศ.

3. การปกครองนิคมและชุมชนทั้งหลาย

นครโรมให้นิคมและชุมชนปกครองตนเองตามแบบอย่างโรมัน ดังเช่น การนำวิธีการออกเสียงเลือกตั้งเป็นกลุ่ม (Voting by groups) ไปใช้ในนิคมละติน เป็นต้น บรรดานิคมและชุมชนที่ล้วนพัฒนาตามแบบอย่างโรมัน ส่วนใหญ่เป็นพันธมิตรของนครโรม

4. ระบบพันธมิตร

โรมได้พิชิตดินแดนอิตาลีแต่ละแห่งแล้วกำหนดให้ดินแดนนั้น ๆ เป็นดินแดนพันธมิตร โดยพันธมิตรปกครองตนเอง ยกเว้นการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ และการต้องส่งทหารเข้าร่วมกองทัพโรมัน นครโรมต้องการกำลังคนเป็นทหารมากกว่าสิ่งของบรรณาการ (Tributes) เมื่อได้รับชัยชนะในการศึก โรมได้จัดสรรปันส่วนทรัพย์สินที่ดินและอำนาจเป็นรางวัลให้แก่พันธมิตรและพลเมืองที่ร่วมมือกับนครโรม อีกทั้งยังยินยอมให้พลเมืองของพันธมิตรได้รับสถานภาพพลเมือง ถ้าอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในนครโรม

5. สถานภาพเป็นพลเมือง

สถานภาพของการเป็นพลเมืองโรมันมีหลักการทั่วไปเพียงแต่ว่า ชาวโรมันผู้มีภูมิกำเนิดในนครโรม ก็ย่อมถือเป็นพลเมืองโรมันเสรี สังคมโรมันเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้สามัญชน (Plebeians) สามารถไต่เต้าสู่สถานภาพสูงกว่าเดิมได้ แม้แต่ชุมชนละตินก็เปิดโอกาสเช่นนั้น การเปิดโอกาสย่อมทำให้สังคมโรมันมีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะไม่เหมือนสังคมอิตาลีที่อื่นที่มีการกำหนดลำดับสถานภาพ เมื่อพลเมืองโรมันยอมให้ทาสเป็นไท ทาสนั้นก็พลเมืองโรมันเสรี

สถานภาพของการเป็นพลเมืองมี 2 ประเภทหลัก ได้แก่

1. พลเมืองละติน ชาวละตินมีสิทธิเป็นพลเมืองตามภูมิกำเนิดถิ่นเกิด และอาจย้ายถิ่นฐานบ้านเกิดได้ พลเมืองละตินมีพันธะต่อนครของตนเสมือนเป็นสัญญาประชาคม พลเมือง

ละตินมีสิทธิแต่งงานกันเองด้วย ในนิคมละตินนั้น มิได้มีแต่พลเมืองละตินเท่านั้น หากแต่ยังมี
ประชากรอิตาลีกุ่มอื่นที่ได้รับสถานภาพใกล้เคียงกับสถานภาพพลเมืองด้วย

2. พลเมืองโรมัน โรมได้ให้สถานภาพของการเป็นพลเมืองโรมันแก่นิคมและชุมชน
ตลอดจนประชาชนอิตาลีทั่วไป เมื่อโรมได้เป็นใหญ่ในภาคกลางของอิตาลี แต่พลเมือง
โรมันของชุมชนและนิคมมีหน้าที่ต่อรัฐน้อยกว่าพลเมืองละติน

ชาวอิตาลีมียโอกาสเป็นพลเมืองโรมัน หรือเป็นพลเมืองละตินอย่างใดอย่างหนึ่งได้
โดยวิธีการต่าง ๆ ในระยะแรก เมื่อโรมรวมบรรดานคร พลเมืองก็คือชาวไร้ชาวนา เพราะ
สังคมโรมันมีการเกษตรและชนบทเป็นพื้นฐานสำคัญ แบบอย่างของการจัดตั้งนิคมและชุมชน
แบบโรมันในอิตาลีก้มีบทบาทสำคัญส่งเสริมให้ชาวอิตาลีทุกหนแห่งเป็นพลเมืองละติน
และในท้ายสุดเป็นพลเมืองโรมันโดยไม่จำเป็นต้องเป็นชาวโรมันพำนักในนครโรม ทั้งชาวละ
ตินและชาวโรมันในนิคมล้วนมีสิทธิร่วมกิจกรรมใหญ่ในนิคมของตน

การจัดตั้งนิคมและชุมชนส่งเสริมให้มีการกลืนวัฒนธรรมกลุ่มชนอื่นในนิคมและ
ชุมชนด้วย การรวมนิคมและชุมชนอิตาลีก้จึงเท่ากับเป็นการสร้างประชาชนที่มีสถานภาพใหม่
คือ การเป็นพลเมืองโรมัน แม้จะไม่มีสิทธิออกเสียงแต่ก็มีสิทธิอื่นของสถานภาพพลเมืองโรมัน
เช่น ต้องเสียภาษีและเป็นทหาร ประชาชนเป็นพลเมืองโรมันเกือบจะทั้งแผ่นดินอิตาลีโดยวิธี
ดังกล่าว การพิชิตและการให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ขยายขอบเขตของสถานภาพพลเมือง
ออกไปอย่างแผ่ไพศาลยิ่ง ชนชั้นพลเมือง (Citizen class) ขยายออกไปกว้างขวาง แต่ก็มีกร
ลดอำนาจของพลเมืองลงมากเพื่อมิให้กระทบกระเทือนก่อเกิดผลแก่เหตุการณ์ อาจสรุปได้
ว่า การให้สถานภาพพลเมืองเป็นนโยบายสำคัญที่ส่งเสริมให้การพิชิตอิตาลีและการรวมอิตาลี
ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งสำหรับชาวโรมัน

6. วัฒนธรรมโรมัน : สื่อกการกลืนวัฒนธรรม (Assimilation)

นครโรมได้หล่อหลอมชาวอิตาลีให้มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การเมือง เศรษฐกิจและสังคม
ในนิคมเหมือนแบบโรมัน การจัดตั้งนิคมและชุมชนตลอดจนการให้สถานภาพพลเมืองทำให้
บรรดากลุ่มชาติพันธุ์ยิ่งปรากฏโดดเด่นเห็นชัดแจ้งจนถูกกลืนวัฒนธรรมไปในท้ายสุดอย่าง
หลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งนี้ ยังควรคำนึงถึงข้อเท็จจริงด้วยว่า ประชาชนชาวอิตาลี (Italic) มีความใกล้เคียง

ชิดกับชาวละตินโดยเชื้อสายชาติพันธุ์และภาษา จึงสามารถอยู่ร่วมกับชาวละตินและถูกกลืนวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืน

อีกประการหนึ่ง นครโรมมีความสัมพันธ์กับชุมชนอิตาลีทั้งหลายโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเครื่องเชื่อมกับชนชั้นสูงในชุมชนอิตาลี โดยประสานผลประโยชน์เข้าด้วยกัน และโดยการแต่งงานร่วมวงศ์ญาติ ความสัมพันธ์ฉันมิตรหรือฉันญาติย่อมทำให้ความสัมพันธ์แนบแน่นราบรื่นและความร่วมมือทุกด้านเป็นไปได้ด้วยดี นครโรมได้ทำให้บรรดา สหพันธ์ (Federations) ในอิตาลีเป็นปึกแผ่นโดยการรวมกันเป็นสหพันธ์ใหญ่ที่สุด (Superfederation) สภาซีเนตและประชาชนโรมเป็นผู้ควบคุม โดยไม่เป็นอันตรายกระทบกระเทือนความจงรักภักดีลึกซึ้งที่ชาวอิตาลีมีต่อนครโรม

ชาวละตินเป็นตัวอย่างที่ดี พลเมืองละตินได้รับการปรนเปรอให้ได้รับที่ดินมาก เป็นการเอื้อประโยชน์ให้พลเมืองละตินเป็นกลุ่มผู้นำกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคม (A social elite) และเป็นชนชั้นผู้ปกครอง บรรดานิคมละตินล้วนเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดซื่อซึ้งของนครโรม และร่วมปกป้องดินแดนของตนแทนนครโรม ความร่วมมือของชาวละตินเป็นปัจจัยใหญ่ที่ทำให้ทั้งอิตาลีได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นโรมัน โดยเฉพาะการเผยแพร่แบบอย่างการปกครองโรมันไปทั่วอิตาลี

การพิชิตและการรวมกันทางการเมืองอย่างเป็นทางการเมืองอย่างเป็นทางการเป็นปึกแผ่นแน่นหนา คือ คุญแจไขสู่ชัยชนะของชาวโรมันครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อถึง 264 ปี ก.ค.ศ. นครโรมประสบความสำเร็จในการรวมอิตาลีและได้สร้างพลังอำนาจทางทหารเหนือกว่ารัฐใด ๆ ในภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ตามทฤษฎีแล้ว อำนาจอธิปไตยโรมันท้ายสุดย่อมอยู่ที่ประชาชน โดยการใช้อำนาจผ่านบรรดาองค์กรผู้แทน การเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง (Formal culture) ในกรีซและโรมเป็นเรื่องสำคัญของนครและเป็นเรื่องที่ประชากรกลุ่มเล็ก ๆ สนใจเอาใจใส่มาก ประเด็นการเมืองที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์โรมันล้วนถูกแสดงออกในรูปแบบของความตึงเครียดระหว่างข้ารัฐการกับข้าประชาชน ประชาชนสามัญ (Plebeians) ส่วนใหญ่เป็น ชาวนา ผูก

พันอยู่กับท้องไร่ท้องนา ฝึกฝนพิธีและเทศกาลงานรื่นเริง ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีวิถีชีวิต
ในชนบทแตกต่างจากชนชั้นสูงตามนคร

เจ้าที่ดินมีแนวโน้มที่จะบีบบังคับชาวนาให้ตกเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน หรือเป็นผู้ใช้
แรงงาน หรือตกเป็นชนชั้นต่ำในตัวเมือง มีชวานามากมายเหลือเกินที่ต้องพึ่งเจ้าที่ดินให้ปก
ป้องคุ้มครอง แต่มิได้รับใช้ทำนาให้ โดยสภาพเช่นนั้น ชาวนาจึงเป็นผู้ไม่มีสิทธิ์ออกเสียง
เลือกตั้ง

ในต้นสมัยสาธารณรัฐ บรรดาสามัญชน (The plebeians) มีความหมายว่าเป็นชนชั้น
ตัวแทนความเป็นจริงที่แตกต่างจากชนชั้นสูงในกาลเวลาอันแตกต่างกัน สามัญชนมากมาย
เป็นอิสระทางการเมืองเพราะมีที่ดิน แต่เมื่อตกยากลง สามัญชนก็มีความเป็นอิสระลดน้อย
นักรบผู้พิชิตดินแดนคือชนชั้นสูงใหม่ได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินเชลย ครอบครองที่ดินเพิ่มมากขึ้น
การพิชิตดินแดนได้นำมาซึ่งความมั่งคั่งอย่างมิต้องสงสัยเลย

ผลประโยชน์ในสังคมถูกแบ่งย่อยชอยถึยิบจนก่อเกิดน้ำหนักทางการเมืองอย่างแจ่ง
ชัด ชนชั้นสูงยังคงผูกขาดตำแหน่งสูงทางการเมืองและทางศาสนาไว้ สามัญชนเองก็ตกยาก มี
หนี้สินล้นพ้นตัว เจ้าหนี้รายใหญ่คือ ชนชั้นสูง กฎหมายโรมันยังไม่มิตบบัญญัติเรื่องการเงิน
สามัญชนจึงถูกเอารัดเอาเปรียบ สามัญชนไม่มีโอกาสแสวงหาความมั่งคั่งจากสงครามเหมือน
ชนชั้นสูง เพราะเป็นคนยากไร้ ไม่มีทรัพย์สินตามกำหนดที่จะให้เป็นทหารและให้มีสิทธิ์ออก
เสียงเลือกตั้ง สามัญชนต้องตกอยู่ภายใต้สายแค้นฟ้าคระหน้าของชนชั้นสูงผู้ปกครอง

สภาพความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจคือ การขาดโอกาสที่จะมีที่ดินและแสวงหา
ความมั่งคั่ง สภาพความไม่เสมอภาคทางทหารคือ ถ้าไม่มีทรัพย์สิน ก็เป็นทหารมิได้ สภาพความ
ไม่เสมอภาคทางการเมืองคือ การถูกกีดกันมิให้เข้าร่วมมิตีหรมีเสียงอย่างแท้จริง แม้แต่ข้อ
ห้ามแต่งงานร่วมวงศ์ชนชั้นสูง สภาพเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยชัดแจ่งว่า สามัญชนขาดโอกาสไป
เสียทุกสิ่งมาช้านาน อาจจะสรุปได้ว่า สามัญชนคือพลเมืองทั่วไปที่แตกต่างจากชนชั้นสูงตรง
ที่ไม่รวยและไม่มิตอำนาจอิทธิพลอันใด

เมื่อโรมรวมอิตาลีโดยยุทธวิธี โรมต้องอาศัยสามัญชนเป็นทหาร สามัญชนจึงเริ่มมี
โอกาสแสดงบทบาทและอำนาจต่อรองกับชนชั้นสูง ประจวบเหมาะกับสภาพเศรษฐกิจมีความ
ยากลำบากมากขึ้น โดยมีสามัญชนตกเป็นเหยื่ออธรรม สามัญชนต้องการที่ดิน “ที่หลวง” ซึ่ง

เป็นดินแดนที่พิชิต แต่ยากมากที่จะได้รับที่ดิน สามัญชนจึงบังเกิดความคับแค้นใจว่ามีได้รับความเป็นธรรม ความเสมอภาคและความยุติธรรมอย่างแท้จริง

ความคับแค้นใจของสามัญชนปรากฏชัดแจ้งพร้อมกับภัยด้านอื่นคุกคามนครโรมด้วย คือ ชาวเขาปล้นสะดม ชาวเคลต์ (Celts) ปล้นสะดมภาคเหนือของอิตาลี อีกทั้งโรคมาระเรียก็ระบาดทั่วตามชายฝั่งทะเล ภัยคุกคามได้ทำให้เศรษฐกิจโรมันถดถอย (Recession)

ชนชั้นสูงได้เพียรพยายามบรรเทาความคับแค้นใจของสามัญชน โดยหยิบยื่นปันส่วนที่ดินจากการพิชิตให้แก่สามัญชน แต่สถานการณ์ก็ยังคงตึงเครียด สามัญชนยังมุ่งมั่นที่จะหาทางทำลายระบบผูกขาดของชนชั้นสูงและลดการเอาประโยชน์จากสามัญชน ดังนั้น ตั้งแต่ต้นสมัยสาธารณรัฐจนถึง 287 ปี ก.ค.ศ. สามัญชนจึงเดินร่นต่อสู้มาโดยตลอดเพื่อขอความเป็นธรรม ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Conflict of the Orders) นั้นยาวนานเกือบ 200 ปี

ความขัดแย้งได้เริ่มขึ้นระหว่าง 493-492 ปี ก.ค.ศ. เมื่อสามัญชนกลับจากศึก สามัญชนร่ำร้องขอสิทธิทางการเมือง อย่างน้อยที่สุด สามัญชนร่ำร้องขอให้สภาซีเนตตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเพื่อปกป้องคุ้มครองสามัญชน ชนชั้นสูงเพิกเฉยไม่นำพากับข้อเรียกร้องแต่อย่างใด สามัญชนจึงพากันเดินออกจากนครโรมไปสู่เขาศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Mounts) เป็นการถอนตัวไม่เป็นผลเมืองโรมันอีกต่อไป การเดินออก (Walk out, secessio) เมื่อ 494 หรือ 493 ปี ก.ค.ศ. เป็นจุดเริ่มต้นของการที่สามัญชน “แข็งข้อ” ต่อชนชั้นสูง ภัยนี้คือภัยภายในคุกคามชนชั้นสูงเพราะสามัญชนมุ่งมั่นที่จะไปสร้างเมืองใหม่ จะไม่เป็นทหารให้แก่ชนชั้นสูงอีกต่อไป ถ้าความขัดแย้งไม่มีข้อยุติให้เป็นที่น่าพอใจสำหรับสามัญชน สามัญชนยืนหยัดไม่อยู่ร่วมกับชนชั้นสูง

สามัญชนได้จัดตั้งสถาบันทางการเมือง แตกต่างจากแบบอย่างชนชั้นสูง คือ สภาสามัญชน (Council of the Plebs หรือ Plebeian Assembly, Concilium Plebis) สภาแบบ Council (Concilium) เป็นสภาที่เรียกประชุมประชาชนสามัญชนเพียงส่วนเดียวเท่านั้น มิใช่สภาที่ผู้ปกครองเรียกประชุมประชาชนเป็นกลุ่มและลงมติเป็นกลุ่มแบบเดิม (Comitia) แบบสมัชชาหมู่บ้าน (Comitia Curiae) และสมัชชาทหารกองร้อย (Comitia Centuriata) อีกทั้งสภาใหม่นี้ก็มีสภาที่เรียกประชุมประชาชนทั้งหมด (A contio)

สภาสามัญชนถูกจัดตั้งขึ้นโดยยึดถือภูมิลำเนาของพลเมือง (Citizens' domicile) เป็นเกณฑ์ มิได้ใช้ทรัพย์สินเป็นเกณฑ์ดังคุณสมบัติพลเมืองผู้เป็นสมาชิก เหมือนแบบสมัชชาทหารกองร้อย การลงมติมิได้ใช้วิธีการลงมติเป็นกลุ่มแบบสมัชชา Comitia ทั่วไป ตามแบบ Comitia เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเสนอเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมให้ลงมติโดยไม่มีการแปรญัตติเพื่อแก้ไขใด ๆ สมาชิกลงมติในกลุ่มก่อนและนับมติในกลุ่มเป็น 1 คะแนน สภาสามัญชนถือว่าคะแนนทุกคะแนนมีค่าเท่ากัน เป็นคะแนนของแต่ละเขต (Tribal vote) แต่ละเขตหรือกลุ่มจากเขตมีสิทธิออกเสียงได้เพียง 1 คะแนน มิใช่ 1 คน 1 คะแนน สภาสามัญชนถือเขตเป็นหลัก นับไม่ถึงตัวบุคคลเป็นหลักนับ (An individual vote) การออกเสียงลงมติเสมอภาคทุกกลุ่มหรือเขตโดยไม่คำนึงถึงความยากคิมีจนเป็นเกณฑ์แบบสภาของชนชั้นสูง สภานี้ได้สะท้อนข้อเท็จจริงว่า สภาไม่ยินยอมให้กลุ่มใดมีความได้เปรียบจากการที่มีความมั่งคั่ง แบบที่มีปรากฏในสมัชชาทหารกองร้อยของชนชั้นสูง มติของสภาสามัญชนเรียกว่า มติชน (Plebiscite, Plebiscitum) มีผลใช้บังคับสามัญชนทั้งหมด สภาสามัญชนได้เลือกตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของตนเองขึ้นเรียกว่า ตรีบูน (Tribunes, officials) เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน คำ Tribune มาจากคำ Tribe (เขต) ตรีบูนมาจากสามัญชนในเขต ตรีบูนเป็นประธานสภาสามัญชนหน้าที่สำคัญของตรีบูนคือ การปกป้องคุ้มครองสามัญชนจากชนชั้นสูง เมื่อ 494 ปีก.ศ. นั้นเองที่สามัญชนมีสภาและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของตนเองสามัญชนพร้อมแล้วที่จะสร้างเมืองใหม่และมีการปกครองระบอบสาธารณรัฐแยกต่างหากจากชนชั้นสูง และมีลัทธิพิธี (Cult) บูชาเทวดาเป็นของตนเอง นี่คือการแยกดินแดน (Secession) ออกจากนครโรมสามัญชนพร้อมแล้วและสามารถจัดตั้งรัฐภายในรัฐโรม (A state within a state)

การที่สามัญชนได้ต่อสู้อย่างถึงที่สุดเช่นนั้น ย่อมคุกคามชนชั้นสูงได้ ทำให้สังคมแตกแยกได้ ภัยนั้นประสานร้อยรัดเป็นหนึ่งกับภัยคุกคามจากภายนอกคือ ชาวอีทรัสกันแห่งนครเวอี (Veii) รุกโจมตีชาวโรมันเป็นครั้งคราว ในขณะที่ชาววอลเซีย (Volscians) ก็รุกคืบหน้าขึ้นไปทางเหนือ ศักหลายด้านย่อมทำให้ชนชั้นสูงโรมันจำต้องโอนอ่อนผ่อนปรนยุติความขัดแย้งภายในกับสามัญชน การต่อสู้ระหว่างชนชั้น (Struggle of Orders) ยกที่ 1 ได้สิ้นสุดลงโดยชนชั้นสูงต้องยินยอมตามข้อเรียกร้องของสามัญชน

นับแต่นั้นมาจนถึง 287 ปี ก.ค.ศ. เมื่อใดที่ชนชั้นสูงไม่ยินยอมตามข้อเรียกร้อง
สามัญชนก็เดินออก เป็นการบีบบังคับให้ชนชั้นสูงต้องจำยอมครั้งแล้วครั้งเล่าถึง 5 ครั้งหรือ
มากกว่านั้น การเมืองสมัยสาธารณรัฐได้พัฒนาไปตามครรลองของการเจรจาต่อรองประสาน
ผลประโยชน์ระหว่างชนชั้น อำนาจหน้าที่ของกงสุล สภาซีเนต สมาชิกทหารกองร้อย สภา
สามัญชนและตริบูน ได้เปลี่ยนแปลงไปภายใต้ความขัดแย้งเป็นครั้งคราวมาโดยตลอด

เครื่องจำกัดอำนาจของผู้ปกครองคือ บรรดาตริบูน (Tribune) ของสามัญชน ตริบูน
คือผู้ตรวจสอบมิให้กงสุลใช้อำนาจโดยมิชอบ ตริบูนมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์
และสิทธิทั้งปวงของสามัญชนมิให้ชนชั้นสูงละเมิด ตริบูนมิได้มีแต่พลเรือนรับเลือกตั้งเท่า
นั้น หากแต่ผู้บัญชาการทหารระดับกองร้อยของกองพล (Legion) ก็มีสิทธิรับเลือกตั้งด้วย
เรียกว่า ตริบูนทหาร (Military tribune, Tribuni militum) สามัญชนเลือกตั้งตริบูนบางคน ผู้
บัญชาการทหารแต่งตั้งบางคน กงสุลแต่งตั้งได้บางคน แต่ภายหลัง 27 ปี ก.ค.ศ. สมัยโรมัน
เรืองอำนาจ จักรพรรดิทรงเป็นผู้เสนอชื่อบุคคลให้เป็นตริบูนทหาร

โดยทั่วไปแล้ว ตริบูนสามารถยับยั้งแม้จนถึงขนาดระงับห้ามมิให้ดำเนินการที่เห็น
ว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อสามัญชนได้ ตริบูนสามารถริเริ่มดำเนินการสืบสวนฟ้องร้องผู้ประพฤติผิด
ต่อรัฐ อันที่จริงแล้ว ตริบูนมีความหมายหนึ่งว่า แทนยกพื้นสำหรับปราศรัย ตริบูนยืนบนแท่น
ทักท้วงยับยั้ง (Veto) มติของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองตั้งแต่ระดับสูงสุดคือกงสุลลงมา การออก
เสียงยับยั้งนั้นแม้เพียง 1 เสียง ก็มีผลใช้บังคับยับยั้งมติของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองได้ ตริบูนยัง
มีอำนาจเพิ่มพูนขึ้นอีกในสมัยต่อมาเมื่อมีสิทธิยับยั้งกฎหมายของสภาซีเนต การตั้งปวงของสภา
ซีเนตตกอยู่ภายใต้สายตาระแวดระวังของตริบูน ตริบูนนั่งหน้าสภาซีเนต ทำหน้าที่ยับยั้ง
กฎหมายที่ตนไม่เห็นชอบและป้องกันกงสุลและคณะผู้ปกครองมิให้กดขี่ข่มเหงราษฎร ด้วยบทบาท
หน้าที่ที่เช่นนั้น ทำให้ตริบูนต้องพร้อมทุกเวลานาทีเข้าสายบายเย็นที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้
แก่สามัญชน

เมื่อตริบูนเป็นผู้พิทักษ์สามัญชน ตริบูนย่อมเป็นบุคคลสำคัญยิ่ง ผู้หนึ่งผู้ใดแม้แต่ชน
ชั้นสูงจะล่วงละเมิดมิได้ มีโทษถึงตาย โดยไม่ต้องสอบสวนคดี ตริบูนคือบุคคลที่ถูกประกาศ
เป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์เชิงเทพ เมื่อใดการเมืองร้าวร้อนแตกแยกหรือมีความขัดแย้ง ตริบูนเป็น
บุคคลที่ทุกฝ่ายต้องการเอาใจไว้เป็นฝ่ายตน ในสมัยจักรวรรดิ จักรพรรดิผู้ทรงพระปรีชาสามารถ

ย่อมจะทรงประกาศพระองค์เองเป็นตรีบุณ เพื่อเป็นที่ยอมรับของทวยราษฎร์และเพื่อจะทรงใช้สิทธิ์ทั้งหลายของตรีบุณได้อย่างชอบธรรม

อาจจะกล่าวได้ว่า ตั้งแต่ต้นสมัยสาธารณรัฐ บรรดาตรีบุณมาจากชนชั้นผู้ปกครอง และอาจเป็นขุนนางทรงเกียรติ (Nobles) ได้ ตรีบุณปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับกงสุลและสภาซีเนต เป็นส่วนใหญ่ ในทางปฏิบัติแล้ว ตรีบุณกลายเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองประเภทหนึ่งของรัฐโรม สภาสามัญชนก็ถือเป็นองค์กรสมัชชา (Assemblies) หนึ่งของชาวโรมัน

ชนชั้นสูงได้ปรองคองกับสามัญชนยิ่งกว่านั้นอีก เมื่อกงสุลสปูริอุส คัสซิอุส (Spurius Cassius) ได้สถาปนาเทวาลัยถวายอุทิศเทวดาแห่งความอุดมสมบูรณ์ (Triad of Fertility) 3 องค์ของสามัญชนคือ พระเทวีเซเรส (Ceres) พระเทพลิเบร์ (Liber) และพระเทพเลเบรา (Lebera) เทวาลัยตั้งอยู่ที่เชิงเขาอาเวนติน (Aventine) สร้างตามแบบแผนของเทวาลัยของชนชั้นสูงบนเขาคาปิโตลิเน (Capitoline) เป็นเทวาลัยของพระเทพผู้พิทักษ์นครรัฐโรม บนเขาอาเวนตินยังมีหอหนังสือหลวง (Archives) สามัญชนตั้งเจ้าหน้าที่ (Aediles) บำรุงรักษาเทวาลัยและหอหนังสือหลวง เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมีหน้าที่รักษาระเบียบแบบแผนในตลาดทั้งหลายด้วย

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้พัฒนาถึงขั้นแสดงนวัตกรรมโรมัน เมื่อสามัญชนตั้งข้อเรียกร้องต้องการให้มีการตรากฎหมายและรวบรวมกฎหมายขึ้นตามแบบกรีก เพื่อให้สามัญชนรู้กฎหมาย มิให้ชนชั้นสูงฉ้อฉลพลิกแพลงตีความกฎหมายได้ตามอำเภอใจอีกต่อไป และมีให้ผู้นั่งผู้ใดครอบครองที่ดินได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดที่ชนชั้นสูงถือครองที่ดินไม่มีจำกัด ชนชั้นสูงจำต้องยอมผ่อนปรน ได้มีการตั้งคณะกรรมการผสมสองชนชั้นขึ้น มีกรรมการ 10 คน (Commission of Ten, Decemvirs) กรรมการส่วนใหญ่ก็ยังมีมาจากชนชั้นสูง คณะกรรมการใช้เวลา 2 ปีตรากฎหมายเรียกว่า ประมวลจารีกกฎหมาย 12 แผ่น (The Law of the Twelve Tables/Tablets, 451/450 ปี ก.ศ.) ประมวลกฎหมายนี้ได้ถูกพิมพ์เผยแพร่ทั่วไป จุดมุ่งหมายของประมวลกฎหมายคือ การขยับยั้งมิให้ชนชั้นสูงใช้อำนาจโดยมิชอบและกำหนดให้ประชาชนทั่วไปและชนชั้นสูงอยู่ภายใต้กฎหมายและหลักการแห่งกฎหมายเดียวกัน รับรองสิทธิพื้นฐานและสิทธิพิเศษ (Privileges) ของปวงพลเมือง ชาวโรมันติดประกาศกฎหมายไว้ เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงกฎหมายเสมอกัน ประมวลกฎหมายนี้สะท้อนสังคมชนบทที่สายโลหิตลดความสำคัญและมีทาส และแสดงความรู้สึกนึกคิดของชาวไร่ชาวนาที่เรียบง่าย ธรรมดา

และมีหัวใจอนุรักษนิยมเป็นปกติวิสัย บทบัญญัติเหล่านั้นยังคงเป็นพื้นฐานของกฎหมายแพ่งของชาวโรมันในสมัยต่อมา

ชาวโรมันเห็นว่า กฎหมายคือเครื่องจัดระเบียบชีวิตในสังคม ความสัมพันธ์ในสังคมควรยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดไว้คือคิดเป็นหลักมากกว่ายึดถืออำนาจบาตรใหญ่ของบุคคล กฎหมายได้ยึดเอาบทบาทหน้าที่พิพากษาไว้ กฎหมายคือนวัตกรรมสำคัญที่สุดจากการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาของปัญญาชนโรมัน กฎหมายได้ยึดถือเหตุผลมากกว่าจะยึดถือจารีตประเพณี การปกครองโรมันเจริญขึ้นมาอีกระดับเมื่อใช้กฎหมายเป็นหลัก กฎหมายโรมันส่งเสริมความสำคัญของความถูกต้องยุติธรรมตามสามัญสำนึก (Common-sense fairness)² สาธารณรัฐโรมได้พัฒนาให้ชาวโรมันเข้าใจ เห็นความสำคัญของกฎหมายที่ต้องมีการรวบรวมประมวลขึ้นและคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ

เมื่อถึง 450 ปี ก.ศ. สามัญชนประสบความสำเร็จอย่างงามในการสร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและการเมือง สามัญชนได้สร้างสถาบันหลักของตนเองเป็นเสมือนระบอบการปกครองของตนอยู่ภายในนครรัฐโรม (A state within a state) โดยการมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (Magistrates) ที่สำคัญคือ ตรีบุน มีกฎหมายเป็นหลักและสภาสามัญชน อีกทั้งมีสิทธิ์พิธิ์และเทวสถานของตนเอง รัฐใหม่มีแบบตามแบบของชนชั้นสูง นครรัฐโรมจึงกลายเป็นนครรัฐของสองชนชั้น (A patrician-plebeian state) ความสำเร็จดังกล่าวมาจากการแสดงพลังของชนชั้นสามัญและการที่ชนชั้นสูงตระหนักถึงพลังมวลชนจนยอมผ่อนปรน การต่อสู้ระหว่างชนชั้นจึงแทบจะปราศจากการนองเลือด พลเมืองมีสิทธิ์มีเสียงมากขึ้นในกิจการของรัฐ ระบอบกงสุลได้ทำให้ชนชั้นผู้ปกครองเป็นปีกแผ่นเหนียวแน่น มีความสามารถในการปกครอง นคร

² Common-sense fairness มีความหมายชัดเจนเมื่อพิจารณาตัวอย่าง : ทาสตัดผมให้ลูก้า กลางจัตุรัสสาธารณะ มีคน 2 คน เล่นบอลอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ลูกบอลพุ่งมาถูกข้างตัดผม มือถือมีดของข้างตัดผมพลาดไปเชือดคอลูก้า โดยกฎหมายแล้ว ทาสมีความผิดที่ประมาทเลินเล่อตัดผมในที่สาธารณะเสี่ยงเผชิญอุบัติเหตุ ทาสขาดจิตสามัญสำนึกจึงต้องรับผิดชอบตนเอง คนเล่นบอลไม่มีความผิด ดู Peter N. Stearns (ed.), **World History in Documents** (New York: New York University Press, 1998), p. 91.

โรมไม่เคยขาดคนเก่ง เพราะการไต่เต้าสู่ตำแหน่งสูงต้องมาจากการคัดเลือก (Selection) เฉพาะคนเก่ง ผ่านการฝึกอบรม มีประสบการณ์ในการทำงานและผ่านการทดสอบมาแล้วเท่านั้น

ดังที่ได้บรรยายมาแล้วว่า สามัญชนได้ใช้พลังมวลชนของตน “เดินออก” ทุกครั้งที่ชนชั้นสูงไม่ยินยอมตามข้อเรียกร้องของตน การเดินออกจึงเป็นมาตรการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การเมืองพัฒนาไปภายใต้ความกดดันครั้งแล้วครั้งเล่า

เมื่อ 447 ปี ก.ค.ศ. สามัญชนเริ่มเข้าร่วมการปกครองระดับสูง เป็นการปกครองผสมสองชนชั้น (Coalition Rule) กำหนดให้ตรีบุณฑารประมาณ 3-6 คนมีอำนาจสูงสุด (Consular power) แทนกงสุลเป็นครั้งคราว ระบอบการปกครองโดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงสุด (Magistracy) ได้เปิดกว้างให้แก่สามัญชน ตรีบุณฑารคือนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของกองพล ต้องมาจากการเลือกตั้ง ระบอบกงสุลได้เปิดโอกาสให้ตรีบุณฑารเป็นกงสุลแล้ว จึงเรียกว่า ระบอบตรีบุณฑาร (Consular tribunate, ระหว่าง 447 ปี – 367 ปี ก.ค.ศ.) ระบอบนี้ได้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นอีกเมื่อถึง 386 ปี ก.ค.ศ. เนื่องจากมีเงื่อนไขสถานการณ์เอื้ออำนวยคือ พวกเคลต์ปล้นสะดมนครโรม สามัญชนระดับสูงค่อย ๆ ปรากฏขึ้นโดยประสานผลประโยชน์เป็นหนึ่งในชนชั้นสูง ระบอบตรีบุณฑารได้สิ้นสุดลงเมื่อ 367 ปี ก.ค.ศ. และเปลี่ยนเป็นระบอบกงสุลที่ให้ตรีบุณฑารมีโอกาสเป็นกงสุล กฎหมายได้ยืนยันหลักปฏิบัตินั้นระหว่าง 342 ปี – 287 ปี ก.ค.ศ. นอกจากตำแหน่งกงสุลแล้ว ตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ ก็เปิดกว้างให้แก่สามัญชน ที่สำคัญได้แก่ ตำแหน่งสมาชิกสภาชเนต เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองชั้นสูงและตำแหน่งนักบวชตั้งพิธี รางวัลสูงสุดสำคัญสำหรับสามัญชนคือ ตำแหน่งกงสุล ตั้งแต่ 367 ปี ก.ค.ศ. อย่างน้อยที่สุดสามัญชนต้องได้ร่วมเป็นกงสุล 1 คน

ชนชั้นสูงต้องยอมประสานผลประโยชน์ทางการเมืองกับสามัญชนมาโดยตลอด เพราะโรมต้องกระทำศึกสงครามรวมอิตาลี จำเป็นต้องอาศัยสามัญชนเป็นทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสงครามกับชาวกรีกในระหว่าง 295 ปี – 272 ปี ก.ค.ศ. สงครามและสามัญชนมีบทบาทเป็นทหารคือ ปึงจัยบีบบังคับชนชั้นสูงให้ต้องล้มเลิกการผูกขาดอำนาจไว้แต่ชนชั้นเดียว

ในวิถีชีวิตการเมืองของต้นสมัยสาธารณรัฐโรม (Early Republic) การเมืองมีองค์ประกอบ 3 คือ สภาชเนต บรรดาองค์กรสมัชชาของประชาชนและระบอบเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (Magistracies) หรือระบบราชการ (Bureaucracy)

สภาซีเนต ในสมัยแรกเริ่ม สภาซีเนตเป็นสภาของบรรดาหัวหน้าโคตรวงศ์ (Clans, gentes) ของเจ้าที่ดินชนชั้นสูง เป็นสมาชิกสืบตระกูล (Hereditary members) ต่อมาสภาซีเนตมีสมาชิกอีกประเภท คือ สมาชิกผู้เป็นอดีตเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ถูกเกณฑ์ให้เป็นสมาชิก (Conscript, conscripti) ตลอดชีพ ในสมัยสาธารณรัฐ ในระยะแรก กงสุลแต่งตั้งสมาชิกซีเนต ต่อมา นายทะเบียนสำมนครวั (Censors) เป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกสภาซีเนตทุก 5 ปี เพราะนายทะเบียนทั้ง 2 คนมาจากการเลือกตั้งทุก 5 ปี สภาซีเนตมีสมาชิกหลายร้อยคน ปริมาณมาตรฐานคือ 600 คน ในสมัยซีซาร์ (Caesar) เรื่องอำนาจ สภาซีเนตมีสมาชิกมากถึง 900 คน การลำดับชั้นสมาชิกเป็นไปตามการลำดับชั้นของระบอบเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง อดีตเป็นเจ้าหน้าที่ระดับใด ย่อมเป็นสมาชิกซีเนตระดับใกล้เคียงระดับของเจ้าหน้าที่ที่เคยเป็น

ในต้นสมัยสาธารณรัฐ สมาชิกสภาซีเนตถือครองอสังหาริมทรัพย์ขนาดใหญ่มาก (Great estates) สมาชิกสภาซีเนตชาญฉลาดและมีความเพียรมากในการบริหารทรัพย์สินของตนจนมั่งคั่ง อีกทั้งเป็นผู้บริหารที่มีความสามารถมาก อำนาจของสมาชิกสภาซีเนตเป็นอำนาจที่แท้จริงว่าเป็นอำนาจแฝง อำนาจนี้มาจากความมั่งคั่งและเกียรติภูมิของสมาชิกเองเป็นเบื้องต้น สมาชิกสภาซีเนตยังทรงอิทธิพลสูงสุดในสังคมเพราะโดยโบราณประเพณีแล้ว สมาชิกสภาซีเนตคือชนชั้นสูง เป็นกลุ่มผู้ปกครองเดิม (Elite) บรรดาเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและบรรดาสมาชิกของประชาชนเคารพนับถือสมาชิกสภาซีเนต

กงสุลมีหน้าที่เปิดประชุมสภาซีเนต สภาให้ความเห็นชอบมาตรการทั้งหลายและบรรดากฎหมายที่สมาชิกหมู่บ้าน สมาชิกทหารกองร้อยและสภาสามัญชนได้ลงมติเห็นชอบแล้ว ต่อมาเมื่อภายหลังศตวรรษที่ 4 ก.ค.ศ. สภาซีเนตลงมติเห็นชอบมาตรการและกฎหมายก่อนบรรดาสมาชิกของประชาชนจะพิจารณา สภาซีเนตมีสิทธิริเริ่มเสนอกฎหมายเองและแสดงความคิดเห็นในรูปแบบของกฤษฎีกา (A decree of the Senate) ในไม่ช้านัก กฤษฎีกามีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย สภาซีเนตมีอำนาจหน้าที่ใหญ่หลวงมากในการต่างประเทศ สภาซีเนตรับผู้แทนและทูตของรัฐอื่น และส่งผู้แทนและทูตไปเจริญทางไมตรีกับรัฐอื่น สภาซีเนตควบคุมการคลังของนครรัฐ เป็นองค์กรกำหนดวินิจัยการใช้จ่ายเงินแผ่นดินและการจัดเก็บภาษี แม้แต่การจัดตั้งพิธีทางศาสนาและพิธีทางโลกก็ล้วนเป็นหน้าที่ของสภา สภาซีเนตมีอำนาจทั้งทางโลกและทางธรรม

ในปลายสมัยสาธารณรัฐ ชนชั้นของชนชั้นสูงไม่มั่นคงเหมือนเดิม อิทธิพลก็เริ่มลดน้อยถอยลง ชนชั้นผู้ปกครองโรมันเป็นชนชั้นผู้ปกครองผสมสองชนชั้นคือ ชนชั้นสูงเดิมและสามัญชนผู้มั่งคั่ง สมัชชาประชาชนยังเหมือนเดิมคือ สมัชชาหมู่บ้าน สภาสามัญชนและสมัชชาทหารกองร้อย หน้าที่หลักยังคงเป็นหน้าที่ตุลาการและหน้าที่นิติบัญญัติ

สมัชชาหมู่บ้านยังมีหน้าที่มอบหมายอำนาจสูงสุด (Supreme power, imperium) ให้แก่คณะเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นพยานในการทำพิธีกรรม การรับบุตรบุญธรรมและการบวชเป็นนักบวช

สมัชชาทหารกองร้อยจัดตั้งขึ้นเป็นสถาบันทหารแท้จริงเมื่อ 450 ปี ก่อนคริสตศักราช มีหน้าที่กำหนดวินัยการสงครามและสันติภาพ ตรากฎหมาย เลือกตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและพิพากษาคดีอาญาให้แก่พลเมืองโรมัน สมัชชาทหารนี้มีสมาชิกทหารส่วนใหญ่เป็นทหารรวมมากกว่าทหารจน การออกเสียงลงมติเริ่มต้นด้วยการที่บรรดากองร้อยพลเมืองที่มั่งคั่งออกเสียงจนได้เสียงส่วนใหญ่ถึง 98 เสียง (กองร้อย 98 กองร้อย) จากทั้งหมด 193 กองร้อย การออกเสียงก็จะยุติลง

เมื่อ 287 ปี ก่อนคริสตศักราช สามัญชนได้เจรจาต่อรองสิทธิทางการเมืองเพิ่มเติมกับชนชั้นสูงเมื่อมิได้สิทธิ ได้พากันเดินออกจากนครโรมอีก ชนชั้นสูงจำต้องยอมจำนน กงสุลแต่งตั้งสามัญชนผู้หนึ่งชื่อ กวินตัส ออร์เตนซิอุส (Quintus Hortensius) เป็นจอมบงการ (Dictator) เขาได้ออกกฎหมายฉบับหนึ่ง (Lex Hortensius) กำหนดให้ถือว่า มติ (Plebiscita) ของสภาสามัญชน (Concilium Plebis) มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย (Leges) ทั่วนครรัฐโรม สภาสามัญชนจึงเปลี่ยนสถานภาพกลายเป็นสภาตรีบูตา (Comitia Plebis Tributa, บ่อว่า Comitia Tributa)

สภาตรีบูตานี้ โดยเนื้อแท้แล้ว น่าจะเรียกว่า สภาเขต เพราะเป็นสภาของเขตทั้งหมด 17 เขต (Tribes) แล้วต่อมาเพิ่มเป็น 35 เขตตามภูมิฐานะเป็นพื้นฐาน สภาเขตประกอบด้วยสามัญชนเป็นสมาชิก มีรูปแบบของสภาสามัญชน (Council of the Plebs, Concilium Plebis) บรรดาตรีบูตาเป็นประธานของสภาเขต สภาเขตถือว่าจะคะแนนทุกคะแนนเท่าเทียมเสมอกัน เป็นคะแนนของแต่ละเขต (A tribal vote) คือ 1 เขตมีสิทธิออกเสียงได้ 1 คะแนน มิใช่ 1 คนมี 1 เสียง (An individual vote) สภาถือเขตเป็นหลักนับ มิได้ถือตัวบุคคลเป็นหลักนับ ทุกคะแนน

มีค่าเท่ากัน เป็นการออกเสียงลงมติเสมอภาคกันทุกเขต โดยไม่มีการคำนึงถึงความยากดีมีจน เป็นเกณฑ์แบบสภาของชนชั้นสูง

ตริบูนมีหน้าที่เรียกประชุมสภาเขต ในยุคสมัยต่อมา กงสุลหรือแม่ทัพก็อาจเป็นผู้เรียกประชุมสภาเขตและสมัชชาทหาร สภาเขตมีหน้าที่พิจารณากฎหมาย กฎหมายทั้งหลายที่ผ่านความเห็นชอบของสภาเขตแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นมติชน (Plebiscita) ถือเป็นกฎหมายเทียบเท่ากฎหมาย (Leges) ของชาวโรมัน สภาเขตจึงถูกนับเนื่องว่าเป็นสภานิติบัญญัติ นอกจากการตรากฎหมายแล้ว สภาเขทยังมีหน้าที่เลือกตั้งตริบูนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองระดับต่ำกว่า กงสุลลงมาอีกเป็นส่วนใหญ่ด้วย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของสามัญชนเอง (Aediles) ผู้มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของสามัญชน สภาเขตมีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีทั่วไปที่มีใช้คดีอาญา

ในสาธารณรัฐ การเมืองถือความมั่งคั่งเป็นสำคัญมาก ทุกสิ่งทุกอย่างต้องกระทำให้สำเร็จได้เฉพาะที่นครโรมเท่านั้น แม้ไม่มีผู้แทนสะท้อนความต้องการของพลเมืองได้อย่างได้ผล อีกประการหนึ่ง ไม่ว่าสามัญชนจะต่อสู้เรียกร้องเดินออกก็ครั้งก็ตาม ท้ายสุดก็ยังปรากฏว่าไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร คนรวยก็ยังเป็นผู้ปกครองและคนรวยคือผู้ได้แย่งช่วงชิงอำนาจกันเอง องค์กรสภามีได้เป็นองค์กรผู้แทนประชาชนทั้งหมด คนรวยเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของบรรดาสมาชิก การเมืองโรมยังไม่ขยายสิทธิทางการเมืองไปถึงประชาชนทุกชนชั้นอย่างแท้จริง

เมื่อถึงปลายสมัยสาธารณรัฐ การปกครองมีโครงสร้างสลับซับซ้อนมาก ทว่าก็ยังมีความพื้นฐานอยู่ที่การผสมผสานพลังอำนาจหลากหลาย ระบอบการปกครองเป็นระบอบคณาธิปไตย (Oligarchy) หมู่คณะผู้ปกครองคือคนรวย จึงถือได้ว่าเป็นระบอบคนรวยครองเมือง (Plutocracy) อย่างไรก็ตาม แม้โครงสร้างการปกครองจะสลับซับซ้อน แต่ก็มีประสิทธิภาพก่อเกิดประสิทธิผล เพราะผู้บริหารบ้านเมืองมีความสามารถพิเศษ (Talent) และประสบการณ์ โดยเหตุที่ผู้บริหารต้องบริหารและสร้างสมประสบการณ์ได้เข้าสู่ตำแหน่งสูงตามลำดับ ลัดชั้นตอนตำแหน่งมิได้ ผู้บริหารจึงมีเกียรติภูมิสูงมาก เป็นผู้นำทั้งในยามรบและยามสงบ แม้ในภาวะวิกฤติ

ใน 265 ปี ก.ค.ศ. โรมได้กลายเป็นประเทศชาติ มีความเป็นรัฐ (National state) เป็นรัฐแรกในโลกตะวันตกที่เป็นรัฐประชาธิปไตย การปกครองที่มีโครงสร้างสลับซับซ้อนและมี

ประสิทธิภาพย่อมสามารถปิดกั้นการเปลี่ยนแปลงที่ใช้ความรุนแรงได้ การเปลี่ยนแปลงดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่หักหาญใช้พลกำลังอำนาจบาตรใหญ่บังคับให้เปลี่ยนแปลง จนเกิดการใช้ความรุนแรงเป็นการปฏิวัติ

